अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षहरुले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यवहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागी, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रमाणिक हुनेछ र कार्यन्वयनको उदेष्यका लागी पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२४] ५ एस.सी.आर. ४६२: २०२४INSC३५२

स्वामी वेदव्यासानन्द जी महाराज (मृत) द्वारा कानूनी प्रतिनिधि विरुद्ध श्याम लाल चौहान र अन्य

(सन् २०२४ को सिभिल अपील नं. ५५६९-५५७०)

३० अप्रिल २०२४

[ए.एस. बोपन्ना र सुधांशु धूलिया, न्यायाधीशहरू]

के उच्च अदालतले, दोस्रो अपीलमा प्रतिवादी नं. ६ लाई अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापन गर्दा, सिभिल प्रक्रिया संहिताको आदेश XXII नियम ५ अन्तर्गत निर्धारित सही प्रक्रिया अपनाएको छ।

सिभिल प्रक्रिया संहिता - आदेश XXII नियम ५ - प्रतिस्थापनको महत्व - प्रतिस्थापनले प्रतिस्थापित कानूनी प्रतिनिधिहरूलाई मृतकको दाबीको विरोध गर्ने अधिकार दिन्छ।

निर्णय: प्रतिस्थापनको एकमात्र उद्देश्य मुद्दाको निरन्तरता हो - मुद्दामा कानूनी प्रतिनिधिको रूपमा प्रतिस्थापन आफैंले प्रतिस्थापित व्यक्तिको पक्षमा कुनै शीर्षक प्रदान गर्दैन - यसले केवल लम्बित कार्यवाहीमा मृतकको सम्पत्तिको प्रतिनिधित्व गर्ने अधिकार प्रदान गर्दछ - कानूनी प्रतिनिधिहरूको प्रतिस्थापनको सीमित उद्देश्य हुँदाहुँदै पनि, यसको महत्व छ किनभने यसले प्रतिस्थापित कानूनी प्रतिनिधिहरूलाई मृतकको दाबीको विरोध गर्ने अधिकार दिन्छ। [अनुच्छेद १० र ११]

सिभिल प्रक्रिया संहिता - आदेश XXII नियम ५ - व्याख्या गरिएको

आदेश XXII नियम ५ CPC ले यो अनिवार्य गर्दछ कि वादी वा प्रतिवादीको मृत्यु भएको अवस्थामा, यदि कुनै व्यक्ति मृतक पक्षको कानूनी प्रतिनिधि हो वा होइन भन्ने प्रश्न उठ्छ भने, अदालतले पहिले त्यस्तो प्रश्नको निर्धारण गर्नुपर्छ - यस नियमको प्रावधान केवल एक सक्षम प्रावधान हो जहाँ अपील अदालतले प्रश्नको निर्णय गर्नु अघि मामिलालाई अधीनस्थ अदालतमा पठाउन सक्छ जसले यसको निष्कर्षहरू प्रयास गर्न र रेकर्ड गर्न सक्छ जुन अपील अदालतले विषयमा अन्तिम निर्णय लिँदा विचार गर्न सक्छ। [अनुच्छेद १४]

सिभिल प्रक्रिया संहिता - आदेश XXII नियम ५ - प्रावधानलाई अपील अदालतको मृतक पक्षलाई प्रतिस्थापन गर्ने अधिकारको प्रत्यायोजनको रूपमा व्याख्या गर्न सकिँदैन, तर यो केवल अन्ततः प्रतिस्थापनको मुद्दा निर्णय गर्न सहयोग गर्नको लागि हो

निर्णय: आदेश XXII नियम ५ CPC अन्तर्गत अधीनस्थ अदालतले पठाएको प्रतिवेदनसँग व्यवहार गर्दा, अपील अदालतले अधीनस्थ अदालतको निष्कर्षहरू विचार गर्न सक्छ र त्यसपछि कुनै निष्कर्षमा पुग्नु अघि आफ्नो कारण दिन सक्छ - नियम ५ को प्रावधानले अपील अदालतलाई अधीनस्थ अदालतको रायको बावजुद आफ्नो छुट्टै राय बनाउने विवेक दिन्छ - प्रावधानलाई अपील अदालतको मृतक पक्षलाई प्रतिस्थापन गर्ने अधिकारको प्रत्यायोजनको रूपमा व्याख्या गर्न सकिँदैन, तर यो केवल अन्ततः प्रतिस्थापनको मुद्दा निर्णय गर्न सहयोग गर्नको लागि हो - यसरी, अपील अदालतले प्रतिस्थापनको निर्णय गर्दा प्रतिवेदनको विरुद्ध आपत्तिहरू, यदि कुनै छ भने, सँगै आदेश २२, CPC को नियम ५ अन्तर्गत अधीनस्थ अदालतले उल्लेख गरेको सामग्री 'विचार गर्न सक्छ'। [अनुच्छेद १७]

सिभिल प्रक्रिया संहिता - आदेश XXII नियम ५ - अपील अदालतले सही प्रक्रिया अपनाएन किनभने यसले प्रतिस्थापनको निर्धारण गर्दा प्रतिवादी नं. ६ को समर्थनमा प्रमाण र सुनुवाई अदालतको प्रतिवेदनको विरुद्ध आपत्तिहरू विचार गर्न असफल भयो।

निर्णय: उच्च अदालत, अपील अदालत हुँदा, दोस्रो अपीलमा प्रतिवादी नं. ६ लाई अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापन गर्दा सही प्रक्रिया अपनाएन - उच्च अदालतले नियम ५ साथै सर्वोच्च अदालतको पहिलेको आदेशलाई गलत तरिकाले पढेको छ, किनभने यसले प्रतिस्थापनको निर्धारण गर्दा सुनुवाई अदालतको प्रतिवेदनको विरुद्ध आपत्तिहरू विचार गर्न असफल भयो - उच्च अदालतले प्रतिवादी नं.

६ को दाबीको समर्थनमा प्रमाणको छलफल गरेन न त अर्को पक्षको त्यस्तो दाबीहरूमा आपत्तिहरू विचार गरेन। [अनुच्छेद १३, १५-१६]

जलादी सुगुना विरुद्ध सत्य साई केन्द्रीय ट्रस्ट **[२००८] ७ एस.सी.आर. ७३४: (२००८) ८ एस.सी.सी. ५२१ - उल्लेख गरिएको।**

सिभिल प्रक्रिया संहिता, १९०८।

प्रतिस्थापन आवेदन; कानूनी प्रतिनिधिहरू; प्रतिस्थापनको महत्व; अपील अदालत; विवेक।

सिभिल अपीलीय क्षेत्राधिकार: सिभिल अपील नं. ५५६९-५५७० सन् २०२४ पटना उच्च न्यायालयको मिति १९.०६.२०१९ को फैसला र आदेशबाट एस.ए. नं. १६९ सन् १९९३ मा आई.ए. नं. ७ र ८ सन् २०१९

श्याम दीवान, वरिष्ठ अधिवक्ता, सबारिश सुब्रमण्यन, विष्णु उन्निकृष्णन, सी क्रान्ति कुमार, नमन द्विवेदी, दानिश सैफी, अपीलकर्ताहरूका लागि अधिवक्ताहरू। कृष्णन वेणुगोपाल, वरिष्ठ अधिवक्ता, विजय के. जैन, रोहित के. सिंह, प्रीतम बिश्वास, अविनाश म्याथ्यूज, प्रतिवादीहरूका लागि अधिवक्ताहरू।

आदेश अनुमति प्रदान गरियो। २. वर्तमान अपीलहरू पटना उच्च न्यायालय समक्ष लम्बित दोस्रो अपीलमा भएको आदेशबाट उत्पन्न भएका हुन्। हाम्रो विचारका लागि आवश्यक तथ्यहरू निम्नानुसार छन्: ३. प्रतिवादी नं. १ देखि ४ सम्म एक देवानी मुद्दामा वादीहरू थिए जहाँ स्वामी शिवधर्मानन्द जी महाराज @ देव शंकर तिवारी (यसपछि 'स्वामी शिवधर्मानन्द' भनिने) प्रतिवादीहरू मध्ये एक थिए। यो बिहारमा अवस्थित मुद्दा सम्पत्तिको सम्बन्धमा घोषणा खोज्ने शीर्षक मुद्दा थियो। सुनुवाई अदालतले २६.०३.१९९१ मा मुद्दा खारेज गर्‌यो। पहिलो अपील अदालतले अपील स्वीकार गर्‌यो र मुद्दा फैसला गर्‌यो। परिणामस्वरूप, प्रतिवादी स्वामी शिवधर्मानन्दले दोस्रो अपील दायर गरे, जुन अझै पटना उच्च न्यायालय समक्ष लम्बित छ। यसैबीच, दोस्रो अपील दायर गरेका प्रतिवादीको २० मार्च १९९९ मा मृत्यु भयो। स्वामी शिवधर्मानन्दको "गद्दी" का दुई दाबीकर्ताहरू वा उत्तराधिकारीहरू थिए, जसले दोस्रो अपीलमा स्वामी शिवधर्मानन्दको स्थानमा प्रतिस्थापनको खोजी गरे। यी थिए (क) स्वामी त्रियोगानन्द जी महाराज @ राम नारायण बिन्द (यसपछि 'स्वामी त्रियोगानन्द' भनिने) र (ख) स्वामी सत्यानन्द जी महाराज @ रामजी सिंह (यसपछि 'स्वामी सत्यानन्द' भनिने) जो वर्तमान अपीलमा प्रतिवादी नं. ६ हुन्। ४. सुरुमा, पटना उच्च न्यायालयले सिभिल प्रक्रिया संहिताको आदेश २२ को नियम ५ अन्तर्गत निर्धारित गरिए अनुसार प्रतिस्थापनको उद्देश्यका लागि मामिलामा जाँच गर्न सुनुवाई अदालतलाई निर्देशन दिएको थियो। सुनुवाई अदालतले आफ्नो जाँच गर्‌यो र पटना उच्च न्यायालय समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्‌यो, जहाँ निष्कर्षहरू थिए कि स्वामी सत्यानन्द (अर्थात्, वर्तमान प्रतिवादी नं. ६) स्वामी शिवधर्मानन्दको कानूनी प्रतिनिधि (यसपछि 'LR' भनिने) हुन् र उच्च न्यायालय समक्ष अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापित हुन योग्य छन्। उक्त प्रतिवेदनमा अर्को पक्षद्वारा आपत्तिहरू दायर गरिएको थियो, जुन यस अदालत समक्षको अपीलकर्ताको पूर्वाधिकारी-हित हो। पटना उच्च न्यायालयले प्रतिवेदन र आपत्तिहरूको आधारमा निर्णय दिनुको सट्टा २४.०२.२००९ मा एक आदेश पारित गर्‌यो, जसले दुवै पक्षहरू (स्वामी सत्यानन्द र स्वामी त्रियोगानन्द) लाई स्वामी शिवधर्मानन्दको LR को रूपमा प्रतिस्थापित हुन अनुमति दियो। पटना उच्च न्यायालयको यो आदेशलाई दुवै पक्षहरू (अर्थात्, स्वामी त्रियोगानन्द साथै स्वामी सत्यानन्द) द्वारा यस अदालत समक्ष चुनौती दिइएको थियो। यस अदालतले मिति ०८.०२.२०१८ को आदेश मार्फत उच्च न्यायालयको आदेशलाई रद्द गरेको थियो र मामिलालाई पटना उच्च न्यायालयमा फिर्ता पठाएको थियो, सुनुवाई अदालतको प्रतिवेदन साथै 'पक्षहरूको आपत्तिहरू' विचार गर्न र त्यसपछि दुई पक्षहरू मध्ये एकलाई अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापित गर्न निर्देशनहरूका साथ, त्यसैले दुई दाबीकर्ताहरू मध्ये एक मात्र अपीलकर्ता/प्रतिवादीको रूपमा प्रतिस्थापित हुनुपर्ने भनी निर्णय गरेको थियो। ५. परिणामस्वरूप, उच्च न्यायालयले मिति ३०.०१.२०१९ मा एक आदेश पारित गर्‌यो जसमा कानूनी प्रतिनिधित्वको सम्बन्धमा सुनुवाई अदालतको निष्कर्षहरूलाई कायम राख्यो र स्वामी सत्यानन्द स्वामी शिवधर्मानन्दको LR हुन् भन्ने निष्कर्षमा पुग्यो। त्यसैले, स्वामी सत्यानन्दलाई लम्बित दोस्रो अपीलमा अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापित गर्न आदेश दिइयो।

६. अब कुरा के हो भने जब उच्च न्यायालयले ३०.०१.२०१९ मा यो आदेश पारित गर्यो, स्वामी त्रियोगानन्दको पनि ०४.१२.२०१८ मा मृत्यु भएको थियो र स्वामी त्रियोगानन्दको कानूनी प्रतिनिधि (LR) लाई रेकर्डमा ल्याउन स्थगनको पनि माग गरिएको थियो, तर प्रतिस्थापन गर्न सकिएन। पटना उच्च न्यायालयले अघि बढ्यो र स्वामी सत्यानन्दको पक्षमा आदेश पारित गर्यो यस आधारमा कि सुनुवाई अदालतले आफ्नो प्रतिवेदनमा स्वामी सत्यानन्दलाई अपीलकर्ता–स्वामी शिवधर्मानन्दको LR पाएको छ, र त्यसैले मामिलालाई थप स्थगित गर्न आवश्यक छैन।

७. त्यसपछि, हाम्रो समक्ष अपीलकर्ता, अर्थात् स्वामी वेदव्यासानन्द जी महाराज (यसपछि स्वामी वेदव्यासानन्द भनिने) ले २२.०२.२०१९ मा पटना उच्च न्यायालय समक्ष दुई निवेदनहरू पेश गरे। पहिलो स्वामी त्रियोगानन्दको स्थानमा आफूलाई प्रतिस्थापित गर्ने थियो भने दोस्रो ३०.०१.२०१९ को आदेश फिर्ता लिने थियो। यी दुवै निवेदनहरू अर्थात् IA नं. ७ र ८ सन् २०१९ लाई लिइयो र १९.०६.२०१९ को विवादित आदेश मार्फत खारेज गरियो।

८. यसो गर्दा, उच्च न्यायालयले दिएका कारणहरू के हुन् भने सुनुवाई अदालतले जाँच गरेको थियो र निष्कर्ष निकालेको थियो कि मृतक स्वामी शिवधर्मानन्दको LR स्वामी सत्यानन्द हुन्। यो प्रतिवेदनलाई उच्च न्यायालयले स्वीकार गर्यो र परिणामस्वरूप, स्वामी सत्यानन्दलाई प्रतिस्थापित गरियो र स्वामी त्रियोगानन्दको दाबी खारेज गरियो। मृतक अपीलकर्ता–स्वामी वेदव्यासानन्दको दाबी केवल स्वामी त्रियोगानन्दको दाबीमा आधारित भएकोले, उच्च न्यायालयले शायद उनको प्रतिस्थापन निवेदनलाई विचार गर्न उपयुक्त वा आवश्यक नठानेको हुनुपर्छ र त्यसैले फिर्ता निवेदनसँगै प्रतिस्थापन निवेदन पनि अस्वीकार गर्यो। यसबाट पीडित भएर, स्वामी वेदव्यासानन्दले वर्तमान अपील दायर गरेका थिए। हामीले यहाँ थप उल्लेख गर्नुपर्छ कि आज जस्तो स्थिति छ, स्वामी वेदव्यासानन्दको पनि मृत्यु भइसकेको छ र अब साध्वी सरोजानन्द, जसले स्वामी वेदव्यासानन्दको कानूनी उत्तराधिकारी भएको दाबी गर्छिन्, उच्च न्यायालय समक्ष लम्बित दोस्रो अपीलमा अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापन खोजिरहेकी छिन्।

९. हामीले दुवै पक्षका विद्वान् वरिष्ठ वकिलहरूलाई विस्तृत रूपमा सुनेका छौं र रेकर्डमा भएको सामग्रीको अध्ययन गरेका छौं।

१०. प्रतिस्थापनको एकमात्र उद्देश्य मुद्दाको निरन्तरता हो। मुद्दामा LR को रूपमा प्रतिस्थापन आफैंले प्रतिस्थापित व्यक्तिको पक्षमा कुनै शीर्षक प्रदान गर्दैन। यसले केवल लम्बित कार्यवाहीमा मृतकको सम्पत्तिको प्रतिनिधित्व गर्ने अधिकार प्रदान गर्दछ। ***जलादी सुगुना विरुद्ध सत्य साई केन्द्रीय ट्रस्ट (२००८) ८ एस.सी.सी. ५२१*** मा यो सीमित अधिकारलाई यसरी व्याख्या गरिएको थियो:

"१५. कानूनी प्रतिनिधिहरूलाई रेकर्डमा ल्याउन निवेदन दायर गर्नु, कानूनी प्रतिनिधिहरूलाई रेकर्डमा ल्याउनु होइन। जब एक LR निवेदन दायर गरिन्छ, अदालतले यसलाई विचार गर्नुपर्छ र निर्णय गर्नुपर्छ कि त्यसमा नाम उल्लेख गरिएका व्यक्तिहरूलाई मृतकको सम्पत्तिको प्रतिनिधित्व गर्न रेकर्डमा ल्याउनुपर्छ कि पर्दैन। अदालतको त्यस्तो निर्णय नभएसम्म, कानूनी प्रतिनिधि हुन दाबी गर्ने व्यक्तिहरूसँग मृतकको सम्पत्तिको प्रतिनिधित्व गर्ने, न त मुद्दा चलाउने वा बचाउ गर्ने अधिकार हुँदैन। यदि कानूनी प्रतिनिधि को हो भन्ने विवाद छ भने, त्यस्तो विवादमा निर्णय गर्नुपर्छ। जब कानूनी प्रतिनिधित्वको प्रश्न अदालतले निर्धारण गर्छ र त्यस्तो कानूनी प्रतिनिधिलाई रेकर्डमा ल्याइन्छ, तब मात्र मृतकको सम्पत्तिको प्रतिनिधित्व भएको मान्न सकिन्छ। आदेश २२ नियम ५ अन्तर्गत कानूनी प्रतिनिधि को हो भन्ने निर्धारण अवश्य पनि त्यो मुद्दाको न्यायनिर्णयको लागि मृतकको सम्पत्तिको प्रतिनिधित्वको सीमित उद्देश्यको लागि हुनेछ। त्यस्तो सीमित उद्देश्यको लागि त्यस्तो निर्धारणले कानूनी प्रतिनिधि हुने व्यक्तिलाई मुद्दाको विषयवस्तु रहेको सम्पत्तिमा कुनै अधिकार प्रदान गर्दैन, मृतकको सम्पत्तिको अन्य प्रतिद्वन्द्वी दाबीकर्ताहरूको सन्दर्भमा।"

११. कानूनी प्रतिनिधिहरूको प्रतिस्थापनको सीमित उद्देश्य हुँदाहुँदै पनि, यसको महत्व छ किनभने यसले प्रतिस्थापित कानूनी प्रतिनिधिहरूलाई मृतकको दाबीको विरोध गर्ने अधिकार दिन्छ।

१२. वर्तमान मामिलामा, जब पक्षहरू यस अदालत समक्ष पहिले आएका थिए, यस अदालतले मिति ०८.०२.२०१८ को आदेश मार्फत मामिलालाई उच्च न्यायालयमा फिर्ता पठाएको थियो ताकि दुवै पक्षलाई सुनेर, सुनुवाई अदालतको प्रतिवेदन र आपत्तिहरूलाई ध्यानमा राखेर कानूनी प्रतिनिधिहरूको

प्रश्न निर्णय गर्न सकोस्। यस अदालतको आदेश पछि, उच्च न्यायालयले मिति ३०.०१.२०१९ को आदेश मार्फत स्वामी सत्यानन्द स्वामी शिवधर्मानन्दका शिष्य हुन् भन्ने निष्कर्ष निकाल्दै सुनुवाई अदालतको निष्कर्षहरूलाई कायम राख्यो, जबकि मृतक स्वामी त्रियोगानन्द मार्फत आफ्नो अधिकार दाबी गर्ने अपीलकर्ता सहित स्वामी त्रियोगानन्दको दाबीहरूलाई अस्वीकार गर्यो। थप, अपीलकर्ताले ३०.०१.२०१९ को आदेश फिर्ता लिन दायर गरेको निवेदनलाई विवादित आदेश मार्फत खारेज गरियो यस आधारमा कि अपीलकर्ताले आफूलाई स्वामी त्रियोगानन्दको शिष्य भएको दाबी गरे र उच्च न्यायालयले पहिले नै स्वामी त्रियोगानन्दको दाबी अस्वीकार गर्ने निर्णय गरिसकेको छ। उच्च न्यायालयले यो तथ्यलाई बेवास्ता गर्यो कि ३०.०१.२०१९ को आदेश स्वामी त्रियोगानन्दको मृत्यु पछि र लम्बित प्रतिस्थापन निवेदनलाई विचार नगरी पारित गरिएको थियो।

१३. हाम्रो विचारमा, उच्च न्यायालयले स्वामी सत्यानन्द (प्रतिवादी नं. ६) लाई अपीलकर्ताको रूपमा प्रतिस्थापन गर्दा र अपीलकर्ताको पूर्वाधिकारी अर्थात् स्वामी त्रियोगानन्दको दाबी खारेज गर्दा सही प्रक्रिया अपनाएन। हामी स्वामी सत्यानन्द मुद्दाको वैध प्रतिनिधि भएको उच्च न्यायालयको निष्कर्षको गुणमा टिप्पणी गर्दैनौं, हामी केवल त्यसो गर्दा उच्च न्यायालयले अपनाएको प्रक्रियामा छौं।

१४. सिपिसीको आदेश २२ नियम ५ यसरी पढिन्छः *"कानूनी प्रतिनिधि सम्बन्धी प्रश्नको निर्धारण। - जहाँ कुनै व्यक्ति मृतक वादी वा मृतक प्रतिवादीको कानूनी प्रतिनिधि हो वा होइन भन्ने प्रश्न उठ्छ, त्यस्तो प्रश्नको निर्धारण अदालतले गर्नेछः तर जहाँ त्यस्तो प्रश्न अपील अदालत समक्ष उठ्छ, त्यो अदालतले प्रश्नको निर्धारण गर्नु अघि, कुनै अधीनस्थ अदालतलाई प्रश्नको परीक्षण गर्न र त्यस्तो परीक्षणमा रेकर्ड गरिएको कुनै प्रमाण भए सो सहित रेकर्डहरू, त्यसको निष्कर्षहरू र कारणहरू फिर्ता पठाउन निर्देशन दिन सक्नेछ, र अपील अदालतले प्रश्नको निर्धारण गर्दा तिनलाई ध्यानमा राख्न सक्नेछ।"*

यो नियमले यो अनिवार्य गर्दछ कि वादी वा प्रतिवादीको मृत्यु भएको अवस्थामा, यदि कुनै व्यक्ति मृतक पक्षको कानूनी प्रतिनिधि हो वा होइन भन्ने प्रश्न उठ्छ भने, अदालतले पहिले त्यस्तो प्रश्नको निर्धारण गर्नुपर्छ। यस नियमको प्रावधान केवल एक सक्षम प्रावधान हो जहाँ अपील अदालतले प्रश्नको निर्णय गर्नु अघि मामिलालाई अधीनस्थ अदालतमा पठाउन सक्छ जसले यसको निष्कर्षहरू प्रयास गर्न र रेकर्ड गर्न सक्छ जुन अपील अदालतले विषयमा अन्तिम निर्णय लिँदा विचार गर्न सक्छ।

१५. हातमा भएको मामिलामा, उच्च न्यायालयले पहिले अपील सुन्ने उद्देश्यका लागि दुवै दाबीकर्ताहरूलाई मृतक प्रतिवादीको कानूनी प्रतिनिधिको रूपमा प्रतिस्थापन गरेर त्रुटि गरेको थियो र त्यसैले, मामिलालाई यस अदालतले मिति ०८.०२.२०१८ को आदेश मार्फत फिर्ता पठाएको थियो। हामीलाई डर छ कि उच्च न्यायालयले फेरि नियम ५ साथै हाम्रो आदेशलाई गलत तरिकाले पढेको छ, किनभने यसले प्रतिस्थापनको निर्धारण गर्दा सुनुवाई अदालतको प्रतिवेदनको विरुद्ध आपत्तिहरू विचार गर्न असफल भयो।

१६. ३०.०१.२०१९ को आदेशमा, उच्च न्यायालयले यस अदालतको आदेशलाई यसरी व्याख्या गर्छ मानौं जाँचमा कानूनी प्रतिनिधि भएको पाइएको व्यक्तिलाई प्रतिस्थापन गर्न अनुरोध गरिएको थियोः *"माननीय सर्वोच्च अदालतको आदेशको अध्ययनबाट, यस्तो देखिन्छ कि माननीय सर्वोच्च अदालतले आदेश २२ नियम ५ अन्तर्गत गरिएको जाँचमा मृतक-अपीलकर्ताको कानूनी प्रतिनिधि भएको पाइएको व्यक्तिलाई प्रतिस्थापित गर्नुपर्ने भनी निर्णय गरेको छ....."*

> उच्च न्यायालयले प्रतिवादी नं. ६ को दाबीको समर्थनमा प्रमाणको छलफल गरेन न त अर्को पक्षको त्यस्तो दाबीहरूमा आपत्तिहरू विचार गरेन। यसबाहेक, अदालत समक्ष पहिले नै अर्को प्रतिस्थापन निवेदन लम्बित थियो जुन विचार गरिएन।
>
> १७. नियम ५ को प्रावधानले यो भन्दैन कि अपील अदालतले अधीनस्थ अदालतलाई कानूनी प्रतिनिधि को हुनेछ भन्ने प्रश्न निर्णय गर्न निर्देशन दिन सक्छ, यसले केवल यो प्रावधान गर्दछ कि अपील अदालतले अधीनस्थ अदालतलाई प्रश्नको परीक्षण गर्न र रेकर्डहरू प्रमाणसहित अपील अदालतमा फिर्ता पठाउन निर्देशन दिन सक्छ, र अधीनस्थ अदालतले त्यसपछि रेकर्ड गरिएको प्रमाणमा आधारित तर्कसंगत रायको रूपमा एक प्रतिवेदन

पठाउनुपर्छ, जसमा अन्तिम निर्णय अन्ततः अपील अदालतले सबै सान्दर्भिक सामग्री विचार गरेर गर्नुपर्छ। सिपिसीको आदेश २२ नियम ५ अन्तर्गत अधीनस्थ अदालतले पठाएको प्रतिवेदनसँग व्यवहार गर्दा, अपील अदालतले अधीनस्थ अदालतको निष्कर्षहरू विचार गर्न सक्छ र त्यसपछि कुनै निष्कर्षमा पुग्नु अघि आफ्नो कारण दिन सक्छ। नियम ५ को प्रावधानमा प्रयोग गरिएको *'अपील अदालतले प्रश्नको निर्धारण गर्दा यसलाई ध्यानमा राख्न सक्छ'* भन्ने शब्दहरूले अपील अदालतलाई अधीनस्थ अदालतको रायको बावजुद आफ्नो छुट्टै राय बनाउने विवेक दिन्छ। प्रावधानलाई अपील अदालतको मृतक पक्षलाई प्रतिस्थापन गर्ने अधिकारको प्रत्यायोजनको रूपमा व्याख्या गर्न सकिँदैन, तर यो केवल अन्ततः प्रतिस्थापनको मुद्दा निर्णय गर्न सहयोग गर्नको लागि हो। यसरी, अपील अदालतले प्रतिस्थापनको निर्णय गर्दा प्रतिवेदनको विरुद्ध आपत्तिहरू, यदि कुनै छ भने, सँगै आदेश २२, CPC को नियम ५ अन्तर्गत अधीनस्थ अदालतले उल्लेख गरेको सामग्री 'विचार गर्न सक्छ'।

१८. त्यसैले, हामी मिति १९.०६.२०१९ र ३०.०१.२०१९ को आदेशलाई रद्द गर्छौं, र मामिलालाई प्रतिस्थापनमा नयाँ निर्णयको लागि उच्च न्यायालयमा फिर्ता पठाउँछौं।

हामी दोहोर्याउँछौं कि हामीले प्रतिस्पर्धीहरूको सापेक्षिक दाबीहरूको गुणमा केही भनेका छैनौं, हाम्रो चिन्ता र मामिलालाई फेरि पठाउनुको हाम्रो कारणहरू केवल प्रक्रियामा थिए।

१९. तदनुसार, यी अपीलहरू लम्बित निवेदन(हरू), यदि कुनै छ भने, सँगै निपटारा गरिएको छ।

**शीर्षक टिप्पणीहरू तयार गर्ने:*
मुकुन्द पी उन्नी, मानार्थ सहायक सम्पादक
*(*प्रमाणित गर्ने: *लिज म्याथ्यू, वरिष्ठ अधिवक्ता)*

*मुद्दाको परिणाम:**
अपीलहरू निपटारा गरिएको।